

Türkiye'de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi

The Effect of Pension Systems on Old-Age and Pensioner Poverty in Turkey

Ahmet Oğuz SARICA

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı

Aralık 2019, Cilt 9, Sayı 2, Sayfa 477-498
December 2019, Volume 9, Issue 2, Page 477-498

P-ISSN: 2146-4839

E-ISSN: 2148-483X

2019-2

e-posta: sgd@sgk.gov.tr

Yazılar yayınlanmak üzere kabul edildiği takdirde, SGD elektronik ortamda tam metin olarak yayımlamak da dahil olmak üzere, tüm yayın haklarına sahip olacaktır. Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarına aittir. Yazı ve tablolardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

If the manuscripts are accepted to be published, the SGD has the possession of right of publication and the copyright of the manuscripts, included publishing the whole text in the digital area. Articles published in the journal represent solely the views of the authors.

Some parts of the articles and the tables can be cited by showing the source.

SGD

Sosyal Güvenlik Dergisi
Journal of Social Security

Cilt: 9 - Sayı: 2 - Yıl: 2019
Volume: 9 - Issue: 2 - Year: 2019

P-ISSN: 2146-4839
E-ISSN: 2148-483X

Sahibi / Owner of the Journal

Sosyal Güvenlik Kurumu Adına / On behalf of the Social Security Institution
Dr. Mehmet Selim BAĞLI
(Kurum Başkanı / President of the Institution)

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Publication Manager
Uğur KORKMAZ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Cevdet CEYLAN
Eyüp Sabri DEMİRCİ
Nazmi DOĞAN
Erdal YILMAZ
Okan AYZ

Editörler / Editors

Doç. Dr. Erdem CAM
Selda DEMİR

Redaksiyon / Redaction

Nihan ERTÜRK

Yayın Türü: Uluslararası Süreli Yayın / **Type of Publication:** International Periodical
Yayın Aralığı: 6 aylık / **Frequency of Publication:** Twice a Year
Dili: Türkçe ve İngilizce / **Language:** Turkish and English
Basım Tarihi / Press Date: 19.12.2019

Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD),
TUBİTAK ULAKBİM - TR
EBSCO HOST - US
ECONBIZ - GE
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
SCIENTIFIC INDEXING SERVICES - US
JOURNAL FACTOR
ASOS INDEX - TR
SOBIAD - TR
tarafından indekslenmektedir.

©Tüm hakları saklıdır. Sosyal Güvenlik Dergisi'nde yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı telif hakları saklı kalmak üzere eğitim, araştırma ve bilimsel amaçlarla çoğaltılabilir.

Tasarım / Design: PERSPEKTİF Matbaacılık Tasarım Tic.Ltd.Şti. (0 312) 384 20 55 - Ankara
Basım Yeri / Printed in: PERSPEKTİF Matbaacılık Tasarım Tic.Ltd.Şti. (0 312) 384 20 55 - Ankara

İletişim Bilgileri / Contact Information

Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı
Ziyabey Caddesi No: 6 Balgat / Ankara / TÜRKİYE
Tel / Phone: +90 312 207 88 91 - 207 87 70 - Faks / Fax: +90 312 207 78 19

Erişim/Webpage: <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/sgd/tr> - e-posta / e-mail: sgd@sgk.gov.tr

ULUSLARARASI DANIřMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Professor Yener ALTUNBAř
Bangor University - UK

Professor Özey MEHMET
University of Carleton - CA

Asst. Prof. Sara HSU
State University of New York- USA

Professor Paul Leonard GALLINA
Bishop's University - CA

Professor Allan MOSCOVITCH
University of Carleton - CA

Asst. Prof. C. Rada Von ARNIM
University of Utah - USA

Professor Jacqueline S. ISMAEL
University of Calgary - CA

Professor Mark THOMPSON
University of British Columbia - CA

ULUSAL DANIřMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR
İstanbul Üniversitesi
İřletme Fakóltesi

Prof. Dr. A. Murat DEMİRCİOĞLU
Yıldız Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Müjdat řAKAR
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakóltesi

Prof. Dr. İsmail AĐIRBAř
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakóltesi

Prof. Dr. Ömer EKMEKÇİ
İstanbul Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Savaş TAřKENT
İstanbul Teknik Üniversitesi
İřletme Fakóltesi

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. E. Murat ENGİN
Galatasaray Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ferda YERDELEN TATOĐLU
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakóltesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Hediye ERĐİN
Marmara Üniversitesi
İktisat Fakóltesi

Prof. Dr. Sabri TEKİR
İzmir Demokrasi Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Faruk ANDAÇ
ÇaĐ Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. řükran ERTÜRK
Dokuz Eylül Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Mehmet TOP
Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Kadir ARICI
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Afsun Ezel ESATOĐLU
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakóltesi

Prof. Dr. Türker TOPALHAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Onur Ender AřLAN
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Ali GÜZEL
Kadir Has Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Aziz Can TUNCAY
Bahçeřehir Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Zakir AVřAR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İletişim Fakóltesi

Prof. Dr. Alpay HEKİMLER
TekirdaĐ Namık Kemal Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. M. Fatih UřAN
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. OĞuz KARADENİZ
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Doç. Dr. Gaye BAYCIK
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Abdurrahman AYHAN
Kıbrıs İlim Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ařkın KESER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Serpil AYTAÇ
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Prof. Dr. Cem KILIÇ
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Doç. Dr. Saim OCAK
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Mehmet BARCA
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Ali Rıza OKUR
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. Ercüment ÖZKARACA
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Süleyman BAřTERZİ
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Serdar SAYAN
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi

Doç. Dr. Gülbıye YENİMAHALLELİ
Ankara Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakóltesi

Prof. Dr. Nurřen CANIKLIOĐLU
Marmara Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Ali Nazım SÖZER
Yařar Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Doç. Dr. řinem YILDIRIMALP
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakóltesi

Prof. Dr. Fevzi DEMİR
Yařar Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

Prof. Dr. Sarper SÜZEK
Atılım Üniversitesi
Hukuk Fakóltesi

17. SAYIDA HAKEMLİK YAPAN AKADEMİSYENLERİN LİSTESİ

REFEREE LIST FOR THIS ISSUE

Prof. Dr. Levent AKIN
Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Fatma Füsün ERDEN
Ankara Üniversitesi
Ziraat Fakültesi

Prof. Dr. Erineç YELDAN
Bilkent Üniversitesi
İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Yusuf ALPER
Bursa Uludağ Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Şenay GÖKBAYRAK
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Handan YOLSAL
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Özgür ASLAN
İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Nuray GÖKÇEK KARACA
Anadolu Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Sayım YORĞUN
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi

Prof. Dr. Murat ATAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Deniz KAĞNICIOĞLU
Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Erdem CAM
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Sibel ATAN
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Handan KUMAŞ
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Emel İSLAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Berrin CEYLAN ATAMAN
Altınbaş Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Kamil ORHAN
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. Özgür TOPKAYA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Özlem ATAY
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Faruk SAPANCALI
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Ufuk AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Hasan ŞAHİN
Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Doç. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR
Sakarya Üniversitesi
Siyasal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Hakan BERUMENT
Bilkent Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Suat UĞUR
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Atalay ÇAĞLAR
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Özlem ÇAKIR
Dokuz Eylül Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Prof. Dr. Yücel UYANIK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Nagihan DURUSOY ÖZTEPE
Pamukkale Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

17. SAYI DEĞERLENDİRME İSTATİSTİKLERİ
EVALUATION STATISTICS FOR THIS ISSUE

Toplam gelen makale başvurusu	Number of received manuscript	43
Yayına kabul edilen makale sayısı	Number of accepted manuscript	12
Hakem süreci devam eden makale sayısı	Under consideration	11
Red edilen makale sayısı	Rejected after evaluation	20
Ön inceleme aşamasında red edilen makale sayısı	Rejected before evaluation	12
Makale kabul oranı	Accepted manuscript rate	%28

GENEL YAYIN İLKELERİ

- 1- Sosyal Güvenlik Dergisi (SGD), yılda iki kez yayınlanan uluslararası, hakemli, bilimsel bir dergidir.
- 2- Dergiye gönderilen yazılar başka bir yerde yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır.
- 3- Dergide yayınlanmasına karar verilen yazıların, elektronik ortamda tam metin olarak yayınlanmak da dahil olmak üzere, yayın hakları SGK'ya aittir.
- 4- Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar önce Yayın Kurulunca dergi ilkelerine uygunluk açısından incelenir. Uygunluğu tespit edilen yazılar değerlendirmeleri için yazının ilgili olduğu alanda iki hakeme gönderilir. Hakem raporuna göre; yazarına düzeltme gönderilir, yayınlanır ya da reddedilir.
- 5- Yayınlanan yazılardaki görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayınlanan makaleler atf yapılmadan kullanılamaz.
- 6- Dergide yargı kararı incelemelerine yer verilebilir.
- 7- Yazıları yayınlanan yazarlara “Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşleme Ücretleri Hakkında Yönetmelik” çerçevesinde telif ücretleri ödenecektir.
- 8- SGD Sosyal Güvenlik Dergisi'ne makale gönderenler derginin yayın ilkelerini kabul etmiş sayılırlar.

GENERAL PUBLICATION RULES

- 1- Journal of Social Security is an international, peer reviewed, scientific journal published twice a year.
- 2- The papers submitted to Journal of Social Security must be unpublished in elsewhere or not synchronically be in the review process of another publication.
- 3- Social Security Institution and Journal of Social Security own the copyright of the papers published (written and electronic versions).
- 4- All manuscripts firstly evaluated by Editorial Board and send two independent referees. According to referees' reports, article will be sent to the authors to revise, publish or reject.
- 5- All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors. The published contents in the articles cannot be used without being cited.
- 6- Case review and commentaries are accepted by SGD.
- 7- Royalty fees will be paid to the authors whose articles published in the Journal of Social Security (SGD) in accordance with the related regulation.
- 8- Those who send articles to the SGD are considered to have accepted the publication principles of the SGD.

SGD, Sosyal Güvenlik Kurumunun faaliyet alanına, sosyal güvenlik, sosyal politika ve endüstri ilişkileri disiplinine katkısı olabilecek her alanda çalışmalara yer vererek, ülkemizin düşünsel birikimine katkıda bulunmak, toplumda sosyal güvenlik ve sosyal politika bilincini geliştirmek, geleceğe dönük hedef ve beklentileri ortak bir noktada buluşturmak amacıyla yayınlanmaktadır.

SGD, is being published in all areas related social security, social policy and industrial relations to make contribution intellectual life of Turkey, develop the social security and social policy consciousness and bring together the future targets and expectations on the common point of the society.

Araştırma Makalesi – Research Article

Türkiye’de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi

The Effect of Pension Systems on Old-Age and Pensioner Poverty in Turkey

Ahmet Oğuz SARICA*
ORCID ID: 0000-0003-2995-8194

Sosyal Güvenlik Dergisi / Journal of Social Security
Cilt: 9 Sayı: 2 Yıl: 2019 / Volume: 9 Issue: 2 Year: 2019
Sayfa Aralığı: 477-498/ Pages: 477-498
DOI: 10.32331/sgd.658919

ÖZ

Nüfusun yaşlanması, yaşlı yoksulluğunu önlemeyi ve emeklilere yeterli gelir sağlamayı amaçlayan emeklilik sistemlerinin tüm dünyada önemini artırmaktadır. Bununla beraber mali sürdürülebilirliği odaklı emeklilik reformları bu amaçlara ulaşılmasını zorlaştırabilmektedir. 1999/2008 emeklilik reformlarında, Türkiye’de mali sürdürülebilirliği esas alan parametrik değişiklikler ön plana çıkmıştır. Diğer taraftan 2002-2018 döneminde aylıkları yüksek oranlarda artıran düzenlemeler yapılmıştır. Eurostat istatistikleri Türkiye’de yaşlı yoksulluğunun birçok Avrupa ülkesine kıyasla daha yüksek seviyede olduğunu, 50-64 yaş grubunda ise Türkiye’nin daha iyi durumda olduğunu göstermektedir. Çalışmada, emekli aylığı, dul / yetim aylığı, malul / sakat aylığı ve 65 yaş aylığı alan kesimler, yaş grubu ve cinsiyet bazında analiz edilerek Türkiye’deki emeklilik sistemlerinin yaşlı yoksulluğuna ve emekli yoksulluğuna etkisinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan yaklaşık 22 bin hane ve 78 bin birey verisini içeren 2017 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırmasının ham verileri STATA programı kullanılarak kesit veri analiz yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonuçları, aylık ödemelerinin emekli yoksulluğunu ve yaşlı yoksulluğunu önemli ölçüde azalttığını ortaya koymaktadır. Bununla beraber emeklilik kapsamı dışındaki nüfus oranının yüksekliği ve 65 yaş aylığı miktarının düşüklüğü yaşlı yoksulluk oranının yüksek olmasında etkili olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Yaşlı yoksulluğu, emekli yoksulluğu, emekli aylıkları, emeklilik sistemleri

ABSTRACT

All around the world, ageing of populations increases the importance of pension systems which aim to prevent elderly poverty and provide adequate income. However, pension reforms that focused on financial sustainability, hinder to achieve these goals. In 1999/2008 pension reforms, parametric changes focusing on financial sustainability came into prominence in Turkey. On the contrary, legislations which increased pension levels considerably, were enacted between 2002-2018 periods. Eurostat statistics show that while old-age poverty rate in Turkey is high comparing to many European countries, Turkey has better figures for 50-64 age group. In this study, groups receiving pensions, survivor pensions, invalidity pensions and 65-year-old pensions have been analyzed with age and sex breakdowns to determine the impact of Turkish pension systems on pensioner poverty and old-age poverty. In this context, raw data of 2017 Income and Living Conditions Survey, which includes data from approximately 22 thousand households and 78 thousand individuals, have been analyzed with cross-sectional data analysis using STATA software. The results show that pension payments significantly reduce pensioner poverty and old-age poverty. However, high proportion of the population being outside the coverage of pension system and low level of 65-year-old pensions have an impact on high rate of old-age poverty.

Keywords: Old-age poverty, pensioner poverty, pensions, pension systems

Önerilen atf şekli: Sarıca, Oğuz, A. (2019). Türkiye’de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi. *Sosyal Güvenlik Dergisi (Journal of Social Security)*. 9(2). 477-498.

Geliş Tarihi/Received: 12/07/2019 • Güncelleme Tarihi/Revised: 09/10/2019 • Kabul Tarihi/Accepted: 16/12/2019

* Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, ahmetoguzsarica@yahoo.com

GİRİŞ

Günümüzde yoksulluk sorunu dünyanın önemli gündem maddelerinden biri olup Birleşmiş Milletler (BM) tarafından açıklanan sürdürülebilir kalkınma hedefleri içinde yoksulluğun her biçiminin ortadan kaldırılması başlıca hedefler arasında yer almaktadır. (BM, 2015) Çalışma gelirlerinden yoksun kalınmasından dolayı yoksulluk riski ile karşılaşması muhtemel toplum kesimlerinin başında ise yaşlı nüfus gelmektedir.

Tüm dünyada düşen doğum oranları ile sağlık alanında yaşanan gelişmelerle beraber doğuştan ve ileri yaşlarda beklenen yaşam süresinin artması sonucunda nüfus hızla yaşlanmakta, yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı artmaktadır. Nitekim dünya genelinde 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfusa oranı 2050 yılındaki %5,1 seviyesinden 2015 yılında bu oran %8,3'e yükselmiş olup aynı oranın 2100 yılında %22,5'e yükselmesi beklenmektedir. (BM, 2017a) Türkiye'de de TÜİK projeksiyonlarına göre 2018 yılında %8,7 olan 65 yaş üstü nüfusun oranının 2080 yılında %25,6'ya çıkması beklenmektedir (TÜİK, 2018). Yaşlı nüfus oranının giderek artması önümüzdeki dönemde yaşlı yoksulluğu sorununun daha fazla tartışılmasını beraberinde getirecektir.

Yaşlı yoksulluğunu önlemek ve emeklilere yeterli gelir desteği sağlamak amacıyla ilk defa 1889 yılında Almanya'da kurulan emeklilik sistemleri farklı kurgu ve yapılarla dünyanın her tarafında uygulanmaya başlanmıştır (Orenstein, 2003). Günümüzde kamu sosyal harcamalarının en önemli kalemini emeklilik harcamaları oluşturmaktadır. Örneğin OECD ülkelerinde millî gelirin %21'ine yaklaşan sosyal harcamaların yaklaşık %40'ı emekli aylıkları ile dul yetim aylık ödemelerinden oluşmaktadır (OECD, 2019a). Harcama büyüklüğünün yanı sıra toplumun genelini kapsaması ve emeklilere yeterli aylık verilmesi emeklilik sistemlerinden beklenen amaçların yerine getirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Nüfusun hızla yaşlanmasıyla beraber artması öngörülen emeklilik harcamalarından dolayı, 1990'lı yıllarda birçok ülkede harcamaları kontrol altına almaya yönelik emeklilik reformları hayata geçirilmiştir. Mali sürdürülebilirliğe odaklı bu tür reformlar, emeklilere yönelik yeterli aylık tartışmalarını da beraberinde getirmektedir.

Türkiye'de modern anlamda emeklilik sistemleri 1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumu kurulması ile oluşturulmaya başlanmış, ilerleyen yıllarda esnaf, memur, çiftçi gibi farklı toplum kesimlerine yönelik farklı yapılarda kamu sosyal sigorta sistemleri kurulmuş, yine 1976 yılında yaşlılara yönelik olarak 65 yaş aylığı uygulaması başlatılmıştır. Türkiye'de 1999 ve 2008 yıllarında kamu emeklilik sistemlerinde parametrik reformlar hayata geçirilmiş, 2001 yılında bireysel emeklilik sistemi kurulmuştur. Emeklilik reformlarında emeklilik yaşları yükseltilmiş, güncelleme katsayısı, aylık artış parametreleri, asgari aylık miktarları gibi parametrik unsurlarda değişiklik yapılmıştır (Gökbayrak, 2003). Bununla beraber bazı yıllarda emekli aylıklarına yüksek oranlı reel artışlar yapılmış, 2018 yılında emeklilere bayram ikramiyesi ve alt sınır aylığı uygulamasına geçilmiştir. Yine 2018 yılında 65 yaş aylığına %88 oranında artış yapılmıştır.

Türkiye'de yaşlılara yönelik primli ve primsiz sistemler bulunmakla beraber Türkiye'de yaşlı yoksulluğu Avrupa Birliği ile karşılaştırıldığında daha yüksek boyuttadır. Diğer taraftan önemli sayıda emeklinin bulunduğu 50-64 yaş grubunda ise Türkiye'deki yoksulluk oranı Avrupa Birliği üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında daha düşük düzeydedir. AB üyesi ülkelerde aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluğunu azaltıcı etkisi ise Türkiye'ye göre daha yüksektir (Eurostat, 2019). Türkiye'de genç emeklilerin yoğun olduğu yaş grubunda yoksulluk oranı düşüken yaşlı yoksulluğunun daha yüksek olması ve aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluğu düşürücü etkisinin daha az olması, emeklilik kapsamının

yetersizliği ve yaşlı nüfusa sağlanan bazı aylıkların yeterli seviyede olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede çalışmada Türk emeklilik sistemlerinin yaşlı yoksulluğu ve emekli yoksulluğuna etkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde yoksulluk, yaşlı yoksulluğu ve emekli yoksulluğu kavramlarına yer verilmiş, ikinci ve üçüncü bölümde ise dünya ve Türkiye’deki emeklilik sistemlerine değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye ile AB arasında yoksulluk ve yaşlı yoksulluğu istatistikleri karşılaştırılmış, aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluğunu düşürücü etkisine yer verilmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde analiz yöntemi ve varsayımlara ilişkin bilgiler verilmiştir. Çalışmanın altıncı bölümünde ise Türkiye’de yaş ve cinsiyete göre yaşlı yoksulluğu, emekli yoksulluğu, emeklilerin çalışma durumu, aylık ödemeleri veya çalışma gelirleri olmaması durumunda emekli ve yaşlı yoksulluğunun değişimi, emekliler açısından gelir dağılımı hususları kesit veri analizi yöntemiyle incelenmiş ve bulgular değerlendirilmiştir.

I- YOKSULLUK KAVRAMLARI

Literatürde yoksulluk kavramı sıklıkla tartışılan bir husus olmakla beraber birçok öznel değer yargısını içinde barındırmasından dolayı üzerinde uzlaşmış bir tanımı yoktur. Bu nedenle yoksulluk kavramı tanımlanırken mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, öznel yoksulluk gibi farklı yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır (Tokol ve Alper, 2011: 176).

Mutlak yoksulluk, bireylerin hayatlarını idame ettirebilmeleri açısından gerekli asgari ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığını dikkate almaktadır. Mutlak yoksulluğa ilişkin istatistiklerde bireylerin sadece gıda ihtiyaçlarını ya da gıda dışındaki temel ihtiyaçlarını karşılamasını içeren farklı yoksulluk eşikleri kullanılabilir. Görelî yoksullukta ise toplumun ortalama gelir düzeyinin belli bir oranı yoksulluk eşiği olarak kabul edilmekte ve bu eşiğin altındaki birey ya da hanhalkları yoksul kabul edilmektedir. Diğer taraftan öznel yoksulluk kavramında yoksulluğun tespiti açısından bireylerin kendi algıları ön plana çıkmaktadır (Tokol ve Alper, 2011: 177-178). Bunun yanı sıra Küresel Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi gibi bazı yoksulluk endeksi hesaplamalarında yoksulluk kavramı tanımlanırken gelir yerine sağlık, eğitim ve yaşam standartlarına yer verildiği görülmektedir (BM Kalkınma Programı, 2018).

Dünya Bankası, dünyanın en fakir ülkelerini dikkate alarak günlük tüketim ya da gelir olarak 2011 yılı satın alma gücü paritesine göre günlük 1,90 ABD Dolarını uluslararası yoksulluk eşiği olarak belirlemiş ve bu eşiğin altında günlük tüketim ya da gelire sahip olanları aşırı yoksul kabul etmiştir. Diğer taraftan düşük ve orta gelirli ülkelerdeki asgari temel ihtiyaçları esas alacak şekilde 3,20 ABD Doları ve 5,50 ABD Doları düzeyinde de yoksulluk eşikleri tespit edilmiştir (Dünya Bankası, 2018: 67-68). Görüldüğü üzere Dünya Bankası tarafından kullanılan bu yoksulluk ölçümlerinde mutlak yoksulluk kavramı esas alınmaktadır.

Diğer taraftan gelişmiş ülkelerde genellikle gıda ya da temel ihtiyaçlara yönelik mutlak yoksulluk oranları çok düşük olduğundan görelî yoksulluk oranlarının daha sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. OECD istatistiklerinde (OECD, 2019b) yoksulluk eşik değeri medyan gelirin %50 ya da %60’ı olarak belirlenirken Eurostat istatistiklerinde (Eurostat, 2019) yoksulluk eşik değeri medyan gelirin %40, %50, %60 ve %70’i olacak şekilde yoksulluk oranlarına yer verilmektedir.

Türkiye’de ise TÜİK tarafından 2002-2009 döneminde gıda yoksulluğu ile gıda ve gıda dışı ihtiyaçları dikkate alan mutlak yoksulluk verilerinin yanı sıra eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50’si olacak şekilde harcama esaslı görelî yoksulluk

verilerinin üretildiği görülmektedir. Bununla beraber TÜİK, 2006 yılından itibaren yoksulluk, yaşam koşulları, sosyal dışlanma gibi konularda istatistik üretmek amacıyla Eurostat metodolojisine uygun olarak GYKA yapmaktadır. TÜİK, bu araştırma sonuçlarını dikkate alacak şekilde 2006 yılından itibaren eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan fert gelirinin %40 ila %70'i arasındaki farklı yoksulluk eşiklerine göre yoksulluk verilerini üretmektedir (TÜİK, 2019a).

Bu çalışmada Türkiye'de yaygın olarak kullanılması ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerle karşılaştırma yapılabilmesi açısından görece yoksulluk kavramı esas alınmıştır. Bu kapsamda eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan fert gelirinin %50'sinin altında gelire sahip olanlar yoksul kabul edilmiştir.

Yaşlı yoksulluğu kavramı, belli bir yaşın üstündeki yaşlı nüfusta görülen yoksulluğu içermektedir. Bu noktada dünyada yaşlıları kapsayan yaş grubu ile ilgili bir uzlaşma olmamakla birlikte bazı çalışmalarda 60 yaş üstü nüfus yaşlı nüfus kabul edilirken (BM, 2017b) özellikle gelişmiş ülkelerde asgari emeklilik yaşı ile paralel olarak 65 yaş üstü nüfus (OECD, 2017a; Eurostat, 2019) yaşlı nüfus olarak kabul edilmektedir. Yine gerek dünya gerekse Türkiye'ye ilişkin nüfus projeksiyonlarında yaşlı bağımlılık oranı tanımlanırken 65 yaş üstü nüfusun yaşlı nüfus olarak kabul edildiği görülmektedir (BM, 2017a; TÜİK, 2018). Bu çalışmada da 65 yaş ve üzeri nüfus yaşlı nüfus olarak kabul edilmiştir.

Emekli yoksulluğu ise emeklilik sistemleri kapsamında düzenli gelir/aylık alan bireylerde gözlenen yoksulluğu kapsamaktadır. Bu gelir/aylıklar bireylerin kendi çalışmalarından ya da yatırılan primlerden dolayı emeklilik sistemlerinden elde ettikleri aylıkları, ölen sigortalıdan hak sahiplerine bağlanan dul yetim aylıklarını, malullük aylıklarını ve vergilerle finanse edilen genellikle gelir testine bağlı aylıkları içermektedir. Genelde bireylerin çalışmadıkları ve üretken olmadıkları yaşlılık dönemlerinde emeklilik programlarından aldıkları aylık ve gelirler, yoksulluk riskinin azaltılmasında önem taşımaktadır.

Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfusun tamamına yakını emeklilik kapsamında olduğundan yaşlı yoksulluk ile emekli yoksulluğu oranları birbirine yakınsamakta ve analizlerde yaşlı yoksulluğuna odaklanılmaktadır. Diğer taraftan emeklilik programları açısından kapsam sorunları olan Türkiye gibi ülkelerde bu oranlar farklılaşabilmektedir.

II- DÜNYADA EMEKLİLİK SİSTEMLERİ

Emeklilik sistemleri belli bir yaşın üzerinde olup düzenli ücret ya da çalışmaya bağlı geliri olmayanlara yönelik düzenli ödemeleri içeren sistemler olarak karşımıza çıkmaktadır. (ILO, 2010: 45) Emeklilik sistemlerinin yapısı ülkelerin gelişmişlik düzeyi, toplumsal ve ekonomik yapısı, işgücü piyasalarının yapısı gibi unsurlardan dolayı ülkelere göre değişmektedir. Bununla beraber emeklilik sistemlerini genel olarak aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür (ILO, 2017; OECD, 2017b):

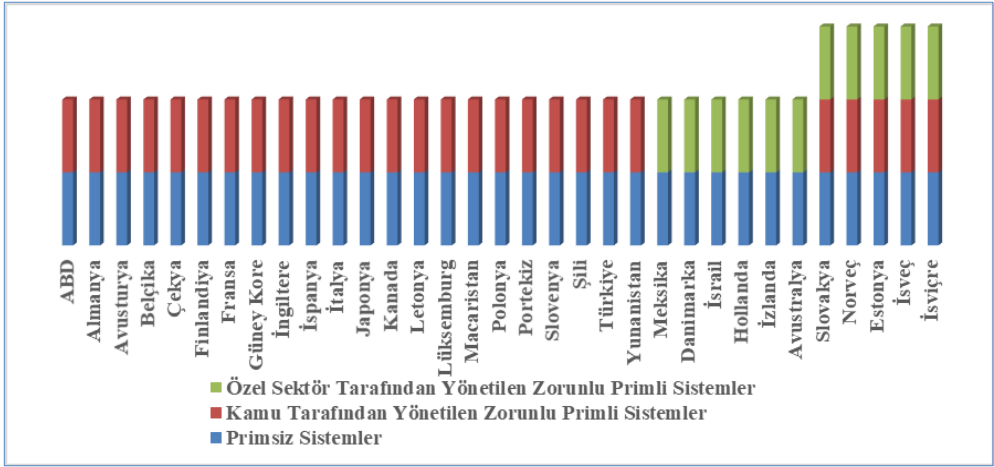
- a. Prim yerine vergilerle finanse edilen primsiz sistemler ilk basamakta yer almakta olup kişilere yaşlılık döneminde aylık bağlanmasında asgari aylık, gelir testine bağlı ödemeler, evrensel ödemeler gibi farklı uygulamaları bulunmaktadır.
- b. Primlerle finanse edilen çalışma hayatı ile ilişkili zorunlu sistemler ikinci basamakta yer almakta olup bu sistemler kamu ya da özel sektör tarafından yönetilmektedir. Bireylerin çalışma dönemindeki ücretleri ya da ücretlere bağlı yatırılan primler, emeklilik döneminde alacakları aylık miktarında belirleyici olmaktadır. Bununla beraber bu basamakta dağıtım esasına dayalı kamu tarafından yönetilen sosyal sigorta sistemlerinin ağırlığı bulunmaktadır. 1990'lı yıllarla beraber yaygınlaşan fonlama

esasına dayalı zorunlu ve genellikle özel sektör tarafından yönetilen emeklilik sistemleri de bu basamakta yer almaktadır. Bunların yanı sıra özellikle gelişmiş ülkelerde görülen zorunlu mesleki emeklilik fonları da bu grup içinde sayılmaktadır.

- c. Gönüllü bireysel tasarruf hesapları ve gönüllü mesleki emeklilik planları üçüncü basamakta yer almakta olup bu sistemler genellikle fonlama esasına göre yönetilmektedir.

Dünya genelinde 2015 yılı veya ülkelere göre verinin olduğu son yıl dikkate alınarak 192 ülke içerisinde 72’sinde prim esasına dayalı sistemlerin olduğu, 13 ülkede prim esasına dayalı olmayan emeklilik sistemlerinin olduğu, 101 ülkede ise iki sistemin de bir arada bulunduğu, 6 ülkede ise düzenli ödeme yapılan emeklilik sistemi olmadığı görülmektedir (ILO, 2017; 78).

Grafik 1. OECD Ülkelerinde Uygulanan Emeklilik Sistemleri

Kaynak: OECD, 2017b; 87 ve 89. sayfada yer alan veriler kullanılarak hazırlanmıştır.

OECD ülkelerinde uygulamada olan birinci ve ikinci basamak emeklilik sistemlerini gösteren Grafik 1 incelendiğinde ise; tüm üye ülkelerde primsiz sistemlerin bulunduğu, Türkiye’nin de arasında bulunduğu 22 ülkede kamu tarafından yönetilen zorunlu primli sistemin mevcut olduğu, 6 ülkede özel sektör tarafından yönetilen zorunlu primli sistemin uygulandığı, 5 ülkede ise hem kamu hem de özel sektör tarafından yönetilen zorunlu primli sistemlerin bulunduğu görülmektedir.

Dünyanın birçok ülkesinde toplumun geneline hitap eden emeklilik sistemleri yer almakla beraber bu sistemlerin fiili olarak ülke nüfusunun ne kadarını kapsam içine aldığı ve bireylere sağladığı aylık ya da gelirlerin düzeyi emeklilik sistemlerinin amaçlarına ulaşması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada aktif sigortalıların çalışabilir nüfusa oranı ve aylık alanların emeklilik yaşı üzerinde nüfusa oranı ILO tarafından takip edilmektedir. 2017 yılında dünya genelinde toplam işgücünün yaklaşık üçte biri fiili olarak prim esaslı emeklilik sistemi kapsamında yer almakta olup bu oran gelişmiş ülkelerde %80’lerin üzerindedir (ILO, 2017; 78-80). Türkiye’de sigortalı nüfusun çalışabilir nüfusa oranı 2017 yılı itibarıyla Tablo 2’de de görüldüğü üzere %33 seviyesinde olup bu oran gelişmiş ülkelere göre oldukça düşüktür.

Dünyada yasal emeklilik yaşının üzerinde nüfusun %68’i emeklilik sistemi kapsamında yer alırken gelişmiş ülkelerde nüfusun büyük bir kısmı kapsanmakta, az gelişmiş ülkelere ise

nüfusun %30'undan daha azı kapsam içinde bulunmaktadır (ILO, 2017; 78-80). Türkiye'de ise 2017 yılı itibarıyla Tablo 6'da yer aldığı üzere 65 yaş üstü nüfusun %77'sinin emeklilik sistemleri kapsamında aylık aldığı görülmektedir.

Emeklilik sistemlerinin bireyler açısından sigorta sağlama ve hayat boyu tüketimi düzleştirme amacı, toplumsal açıdan ise yoksulluğu önleme ve gelir dağılımını sağlama gibi amaçları bulunmaktadır (Barr ve Diamond, 2006: 16). Bununla beraber emeklilik reformları ile ilgili tartışmalarda emeklilik sistemlerinin yoksulluğu önleme ve emeklilere yeterli gelir desteği sağlama amaçları ön plana çıkmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2015; 9, OECD, 2013; 60, Holzmann ve Hinz, 2005).

1990'lı yıllarla beraber yaşlanma, aylıkların cömert olması, kamu emeklilik sistemlerinin iyi yönetilememesi gibi farklı gerekçelerle mali sürdürülebilirliğe odaklanan ve prim aylık ilişkisini güçlendiren parametrik reformların yanı sıra emeklilik sistemleri içinde kamunun payını azaltan ve özel emeklilik programlarını güçlendiren yapısal reformlar ön plana çıkmıştır (Holzmann ve Hinz, 2005).

Özellikle bazı gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, emeklilik sistemlerinde son dönemlerde yapılan reformlarla uzun vadede emeklilik harcamalarının milli gelire oranının kontrol altına alındığı görülmektedir. Bununla beraber mali sürdürülebilirliğe odaklı reformların emeklilik sistemlerinin yoksulluğu önleme ve emeklilere yeterli gelir desteği sağlama amacına ulaşmayı zorlaştırabileceği hususu tartışma konusu olmaktadır (OECD, 2015: 9-10, Avrupa Komisyonu, 2015: 1).

III- TÜRKİYE'DE EMEKLİLİK SİSTEMLERİ

Türkiye'de modern anlamda emeklilik sistemleri 1945 yılında kurulan İşçi Sigortaları Kurumu ile oluşturulmaya başlanmıştır. İlk aşamada işçilere yönelik iş kazası, meslek hastalıkları ve analık sigorta kapsamına alınırken, bunu ihtiyarlık ve hastalık sigortaları izlemiştir. 1964 yılında ise dağınık halde olan farklı sigorta kanunları birleştirilmiş ve Sosyal Sigortalar Kurumu oluşturulmuştur. 1949 yılında devlet memurlarına yönelik T.C. Emekli Sandığı kurulmuş, 1971 yılında ise esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanlara yönelik Bağ-Kur kurulmuştur. 1983 yılında ise tarım işçileri ve çiftçiler sosyal güvenlik kapsamına alınmıştır (Kuruca ve Özdamar, 2013: 45-47).

Türkiye'de emeklilik sistemi demografik baskılardan ziyade ekonomik, işgücü piyasası ve sosyal güvenlik sistemine özgü sorunlardan dolayı 1990'lı yıllarda finansman krizi ile karşılaşmıştır. Bu sorunlar arasında, kayıt dışı istihdam ve düşük istihdam oranlarından dolayı aktif sigortalı sayısının düşüklüğü, prim tahsilat oranlarının düşüklüğü, prim afları ve borçlanma kanunları, reel ücret artışlarının yetersiz olması, fon gelirlerinin etkin kullanılmaması, emeklilik yaşının düşürülmesi/kaldırılması, erken emeklilik uygulamaları, prim karşılığı olmayan ödemeler, denetim yetersizliği, kurumsal yapı ve koordinasyon sorunları öne çıkmaktadır (DPT, 1995; DPT, 2001).

1999 ve 2008 yıllarında Türk emeklilik sisteminde mali sürdürülebilirliği esas alan reformlar yapılmış, 2006 yılında 5502 sayılı Kanunda SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Sosyal Güvenlik Kurumu çatısı altında birleştirilmiştir. Türkiye'de uygulanan emeklilik sistemlerini genel hatlarıyla aşağıdaki şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- a. Türkiye'de vergilerle finanse edilen ve prim esasına dayanmayan birinci basamak emeklilik uygulamalarının başında 1976 yılında hayata geçirilen 65 yaş aylığı uygulaması gelmektedir. 65 yaşını dolduranlardan sosyal sigorta kapsamında aylık ödemesi olmaması, çalışmaması ve kendisi ile eşine ait aylık gelirleri net asgari ücretin üçte birinden az olması halinde 65 yaş aylığı ödenmektedir. Yine belli görevleri ifa edenlere ya da görevleri sırasında yaralanan / vefat edenlerin kendilerine ya da hak sahiplerine yapılan gelir durumundan bağımsız aylık ödemeleri bu kapsamda yer

almaktadır. Vazife / harp malul aylıkları, vatani hizmet aylıkları, İstiklal, Kore, Kıbrıs gazisi aylıkları gibi aylıklar bu kapsamda yer almaktadır (Alper vd, 2015; 94).

b. Türkiye’de prim esasına dayanan ve istihdamla bağlantılı zorunlu ikinci basamak emeklilik sistemlerinin temelini SGK tarafından yönetilen kamu sosyal sigorta sistemi oluşturmaktadır. Sistemde prime esas kazançlar üzerinden prim kesintisi yapılmakta, hak sahiplerine mevzuatta öngörülen hükümlere göre aylık bağlanmaktadır. Bu basamakta yer alan diğer bir emeklilik sistemi de katılımı zorunlu olan ve 506 sayılı Kanunla oluşturulan bankalar, sigorta ve reasürans şirketleri, ticaret odaları, sanayi odaları, borsalar veya bunların teşkil ettikleri birliklerin kendi personellerine yönelik kurdukları sandıklardır.

Yine bu basamakta çok yaygın olmamakla birlikte bazı zorunlu mesleki emeklilik sandıkları bulunmaktadır. Amele Birliği Biriktirme ve Yardımlaşma Sandığı, İlkokul Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı, Polis Bakım ve Sosyal Yardım Sandığı, Ordu Yardımlaşma Kurumu bu kapsamda kurulan sandıklara örnek olarak verilebilir (Alper vd, 2015).

c. Türkiye’de üçüncü basamak emeklilik sisteminde sigortalıların gönüllü olarak sisteme katıldığı isteğe bağlı sigortalılık ve bireysel emeklilik sistemleri bulunmaktadır. 4632 sayılı Kanunla 2001 yılında oluşturulan bireysel emeklilik sistemine katılımı teşvik etmek için vergi teşvikleri ve devlet katkısı bulunmaktadır. 2016 yılında söz konusu kanunda yapılan değişiklikle sisteme katılımı artırmak üzere bazı çalışan gruplarını sisteme otomatik olarak dâhil eden, ancak çalışanlara sistemden çıkma hakkı getiren otomatik katılım sistemi uygulamaya konmuştur.

2017 yıl sonu itibarıyla Türkiye’de emeklilik sistemleri kapsamında aylık alan kişi sayısına bakıldığında yaklaşık 13,6 milyon kişinin aylık aldığı, bu kişilerin yaklaşık %90’ının sosyal sigorta kapsamında yer aldığı, %9’unun ise 65 yaş aylığı aldığı görülmektedir (Tablo 1). Bireysel emeklilik sisteminin nispeten yeni kurulmuş olmasından dolayı bu kapsamda aylık alanların sayısı çok düşük düzeydedir.

Tablo 1. Emeklilik Sistemleri Kapsamında Aylık Alan Kişi Sayısı ve Dağılımı (2017)

	Kişi Sayısı (Bin Kişi)	Dağılımı (%)
65 Yaş Aylığı (Özürlü Aylıkları Dâhil)	1.210	8,9
Vatani Hizmet ve Şeref Aylıkları	45	0,3
Sosyal Sigorta Aylıkları	12.154	89,6
Emekli Aylığı	8.402	61,9
Malullük / İşgöremezlik Aylığı	209	1,5
Dul / Yetim Aylığı	3.542	26,1
Özel Banka Sandıkları Aylıkları	92	0,7
Bireysel Emeklilik Aylıkları	64	0,5
Toplam	13.564	100,0

Kaynak: SGK (2019). Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018). Emeklilik Gözetim Merkezi (2019)

Not: Zorunlu mesleki emeklilik sistemi kapsamında aylık alanlara yönelik veri temin edilemediğinden tabloda yer verilmemiştir. Aynı anda farklı sistemlerden birden fazla aylık ödemesi alanlar olabileceğinden toplam kişi sayısı hesabında olası mükerrerlikler bulunmaktadır.

Türk emeklilik sistemlerinin emekli ve yaşlı yoksulluğunu önlemesi ve emeklilere yeterli gelir desteği sağlaması açısından Türkiye’de emeklilik kapsamının genişliği, bağlanan emekli aylıklarının seviyesi, emekli aylıklarının artırılma parametresi gibi unsurlar önem arz etmektedir.

Türkiye’de emeklilik sistemlerinin en büyük kısmını oluşturan sosyal sigorta sistemlerinin kapsamına bakıldığında 2017 yılı itibarıyla 15 yaş üstü çalışabilir nüfusun yaklaşık sadece üçte birinin emeklilik kapsamında yer aldığı görülmektedir (Tablo 2). Özellikle kadınlarda, çalışabilir durumdaki her 5 kadından yalnızca 1’inin sigorta kapsamında bulunduğu dikkat çekmektedir. Türkiye’de aktif sigortalı kapsamının düşük olmasında Tablo 2’de de görüleceği üzere özellikle kadınlarda işgücüne katılım oranlarının düşüklüğü, işsizlik oranlarının yüksekliği ve kayıt dışı istihdamın yüksek oranlarda olması etkili olmaktadır.

Aktif sigortalı çalışan sayısının çalışabilir nüfus içindeki oranının düşüklüğü, ilerleyen dönemde emekli olacak kişilerin yaşlı nüfus içindeki payının düşük olmasına neden olmakta, vergilerle finanse edilen birinci basamak emeklilik sistemleri üzerindeki yükü artırmaktadır.

Tablo 2. Aktif Sigortalıların Çalışabilir Nüfusa Oranı (2017)

	Kadın	Erkek	Toplam
15 Yaş Üstü Çalışabilir Nüfus (Milyon Kişi)	30.244	29.649	59.894
İşgücüne Katılım Oranı (%)	33,6%	72,5%	52,8%
İşsizlik Oranı (%)	14,1%	9,4%	10,9%
Kayıt Dışı İstihdam Oranı (%)	35,3%	26,2%	29,1%
Aktif Sigortalı Sayısı (Milyon Kişi)	5.546	14.056	19.602
Aktif Sigortalı / Çalışabilir Nüfus	18,3%	47,4%	32,7%

Kaynak: SGK (2019) ve TÜİK (2019b) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Not: Tabloda kayıt dışı istihdam oranı hesaplanırken SGK tarafından yayımlanan aktif sigortalı sayısı esas alınmıştır. Bundan dolayı tablodaki kayıt dışı istihdam oranları TÜİK tarafından yayımlanan kayıt dışı istihdam oranlarından farklılık arz etmektedir.

Türkiye’de emekli sayısını belirlemede diğer önemli parametrelerden birisi emeklilik yaşıdır. 1999 yılı reformu ile beraber kadın ve erkeklerde emeklilik yaşları sırasıyla 58 ve 60 olarak belirlenmiş, ancak 1999 yılı öncesi çalışması olanlar için emeklilik yaşları kademeli olarak yükseltilmiştir. 2008 yılı reformu ile beraber kadın ve erkeklerde emeklilik yaşları 2048’de 65 olacak şekilde 2036 yılından itibaren kademeli olarak artırılmıştır.

Kademeli emeklilik yaşı uygulamasından dolayı SGK istatistiklerine göre 2017 yılı itibarıyla emekli olanların ortalama emeklilik yaşı kadın ve erkeklerde 53 yaş civarındadır. Yine emeklilik yaşlarının düşük olmasından kaynaklı olarak Türkiye’de 2017 yılı itibarıyla yaşlılık aylığı alan 8,4 milyon kişinin yaklaşık üçte ikisi 65 yaşın altında olup yaşlılık aylığı alanların ortalama yaşı 62 civarındadır (Tablo 3).

1999 ve 2008 yılı reformlarında bağlanan aylıkların hesaplanması ile ilgili değişiklikler yapılmıştır. Bu reformlarla işçi, esnaf ve çiftçilerde aylık hesabında gösterge sistemi yerine tüm çalışma hayatı boyunca elde edilen kazançların dikkate alınması uygulaması getirilmiş, kazançların güncellenmesinde enflasyon ve reel GSYH artışı dikkate alınmış, aylık bağlama oranları değiştirilmiştir. 1999 öncesi, 1999-2008 arası ve 2008 sonrası dönemlerde

Türkiye’de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi

sigortalılığı olanlar için her üç farklı sisteme göre kısmi aylık hesapları yapılarak bu aylık toplamalarının aylığı belirlemesi esası getirilmiştir (Kuruca ve Özdamar, 2013: 382-523).

Tablo 3. Yaşlılık Aylığı Alan ve Bağlananların Yaş ve Cinsiyet Dağılımı (2017)

Bin Kişi	2017 Yılında Yaşlılık Aylığı Alanlar			2017 Yılında Yaşlılık Bağlananlar		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
49-	171	228	399	39	86	125
50-54	318	1.141	1.459	27	142	169
55-64	739	2.712	3.450	31	87	118
65+	576	2.518	3.094	5	13	17
Toplam	1.804	6.598	8.402	101	327	428
Ağırlıklı Yaş (Yıl)	62,7	61,0	62,4	52,8	52,5	52,7

Kaynak: SGK (2019) kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Emeklilik reformlarında aylıkların enflasyon ile artırılması esası getirilmekle birlikte 2002-2018 döneminde emekli aylıklarında bazı yıllarda yüksek reel artışlar yapılmış, 2018 yılında emeklilere 1.000 TL tutarında iki bayram ikramiyesi verilmiştir. Tablo 4’te de görüldüğü üzere bu artışlar neticesinde emekli aylıkları yıllık ortalamada %2,1 ila %9,8 oranında reel olarak artmıştır. Özellikle Bağ-Kur sigortalılarının emekli aylıklarında bu dönemdeki yüksek oranlı artış dikkati çekmektedir.

Tablo 4. 2000-2018 Döneminde Emekli Aylık Reel Endeksi (2000=100)

Emekli Aylıkları (İlgili Yıl Ocak Ayı)	2000	2006	2012	2018	2018/ 2000*	
SSK	Asgari	100	134	148	178	3,3
	Ortalama	100	131	142	168	2,9
Bağ-Kur Esnaf	Asgari	100	170	196	267	5,6
	Ortalama	100	145	157	186	3,5
Bağ-Kur Tarım	Asgari	100	283	360	540	9,8
	Ortalama	100	215	257	365	7,5
Emekli Sandığı	Asgari	100	132	136	170	3,0
	Ortalama	100	120	123	146	2,1

Kaynak: SGK (2019)

* 2000 yılı Ocak ayındaki aylık miktarları ve diğer yıllarda Ocak-Ocak dönemi emekli aylık artış oranları dikkate alınarak yazar tarafından hesaplanmıştır. Aylıklar reelleştirilirken ilgili yılların Ocak-Ocak TÜFE artış oranları esas alınmıştır. Ortalama yıllık % artışı ifade etmektedir.

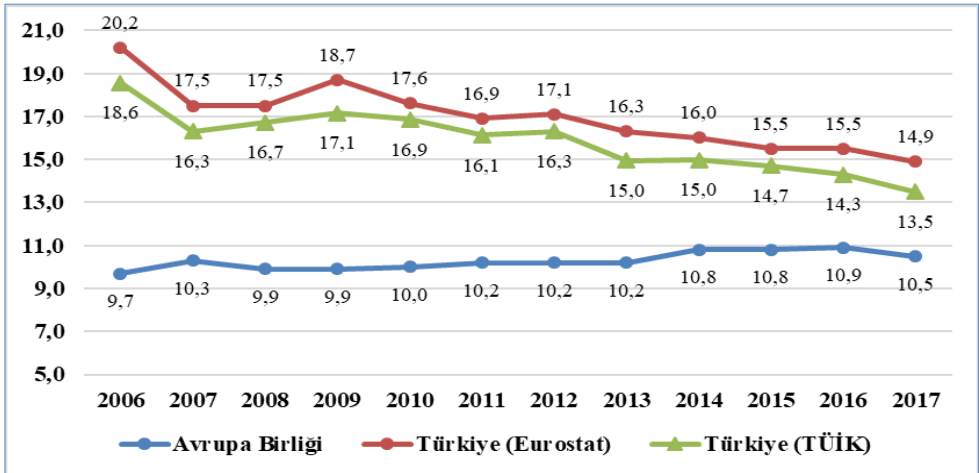
IV- AB ÜLKELERİ İLE TÜRKİYE'DE YAŞLI YOKSULLUĞU İSTATİSTİKLERİ VE AYLIK ÖDEMELERİNİN YAŞLI YOKSULLUĞUNA ETKİSİ

Bu bölümde emekli ve yaşlı yoksulluğuna ilişkin ayrıntılı verilerin olması ve yoksulluğun ölçümünde benzer yöntemlerin kullanılmasından dolayı AB ülkeleri ile Türkiye'nin genel yoksulluk oranları ve yaşlı yoksulluğu istatistikleri karşılaştırılmış, ülkelere göre aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluğunu azaltıcı etkisine değinilmiştir.

AB ülkeleri ve Türkiye'de daha önce de belirtildiği üzere maddi yoksulluk oranlarının tespitinde göreceli yoksulluk kavramı sıklıkla kullanılmakta olup bu oranların tespitinde GYKA verileri esas alınmaktadır. Grafik 2'de yoksulluk eşliğinin medyan eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirinin %50'si olarak tanımlandığı Eurostat ve TÜİK göreceli yoksulluk verilerine yer verilmiştir. Eurostat kendisine gelen tüm ülke verileri üzerinde ülkelere göre birtakım uyumlaştırmalar yaptığından Türkiye'ye ilişkin yoksulluk oranları ile TÜİK tarafından açıklanan yoksulluk oranları arasında farklılaşma olmaktadır.

Grafik 2 incelendiğinde Türkiye'de yoksulluk oranının Avrupa Birliği ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla beraber, Eurostat istatistiklerine göre Türkiye'de 2006 yılında %20 civarında olan yoksulluk oranının %15'e gerilediği, Avrupa'da ise bu dönemde %10-11 seviyesinde olduğu görülmektedir.

Grafik 2. Avrupa Birliği ve Türkiye'de Yoksulluk Oranları (%)

Kaynak: Eurostat (2019) ve TÜİK (2019a)

Not: TÜİK ve Eurostat istatistikleri aynı ham veriyi kullanmalarına rağmen bazı metodolojik farklılıklardan dolayı yoksulluk verileri farklılaşmaktadır.

Yaş grubu ve cinsiyete göre Avrupa Birliği ve Türkiye'de yoksulluk oranları analiz edildiğinde Türkiye'de gerilemekle beraber çocuk yoksulluğunun ciddi boyutta olduğu, bunu genç yoksulluğunun izlediği görülmektedir. Türkiye'de yaş ilerledikçe yoksulluk oranları gerilemekte, ancak yaşlı yoksulluğu artmaktadır.

Türkiye'de özellikle 50-64 yaş grubundaki yoksulluk oranları, 2017 yılı itibarıyla hem kadın hem de erkeklerde genel yoksulluk ortalamasının neredeyse yarısı olarak

Türkiye’de Emeklilik Sistemlerinin Yaşlı ve Emekli Yoksulluğu Üzerine Etkisi

gerçekleşmiştir. 2006-2017 döneminde yaş gruplarına göre yoksulluk oranlarında en fazla düşüş bu yaş grubunda yaşanmış olup 2017 yılı itibarıyla bu yaş grubundaki yoksulluk oranları Avrupa Birliği ortalamasının altına inmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. AB ve Türkiye Yoksulluk İstatistikleri (%)

Avrupa Birliği	Kadın		Erkek		Toplam	
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
16 Yaş Altı	11,8	12,2	11,4	11,9	11,6	12,0
16-24	13,7	15,7	12,0	14,8	12,8	15,2
25-49	8,9	10,3	8,3	9,7	8,6	10,0
50-64	8,1	10,1	8,5	11,3	8,3	10,7
65+	10,5	8,4	8,1	5,7	9,5	7,3
Toplam	10,0	10,7	9,3	10,3	9,7	10,5

Türkiye	Kadın		Erkek		Toplam	
	2006	2017	2006	2017	2006	2017
16 Yaş Altı	29,2	23,6	27,9	22,9	28,5	23,2
16-24	21,6	18,4	17,3	15,7	19,5	17,0
25-49	16,8	12,3	16,1	12,0	16,4	12,1
50-64	13,3	7,9	12,9	7,3	13,1	7,6
65+	16,1	13,4	15,0	9,6	15,6	11,7
Toplam	20,8	15,3	19,6	14,5	20,2	14,9

Kaynak: Eurostat (2019)

Not: Yoksulluk eşiği medyan eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirinin %50’si alınmıştır.

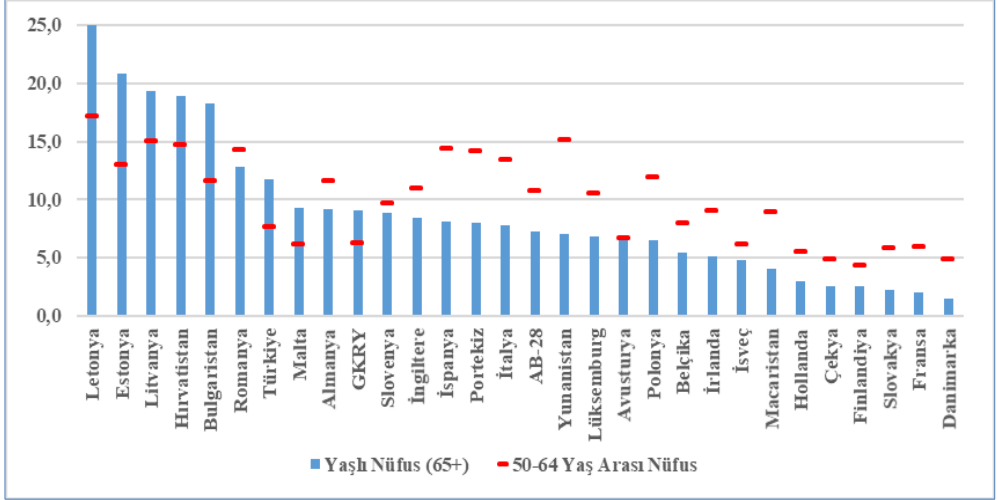
Avrupa Birliği’nde ise en yüksek yoksulluk oranının 16-24 yaş arası olan genç nüfusta olduğu dikkati çekmektedir. Yaş gruplarına bakıldığında Avrupa Birliği ülkelerinde yaşlı yoksulluk oranının diğer yaş gruplarına göre düşük düzeyde olduğu, 2006-2017 döneminde diğer yaş gruplarında yoksulluk oranları artarken yaşlı yoksulluk oranının düştüğü dikkati çekmektedir. Yoksulluk riskinin en düşük olduğu yaş grubu AB’de 65 yaş üzeri iken Türkiye’de 50-64 yaş grubu olup Türkiye bu yaş grubu yoksulluk oranında AB ortalamasından daha iyi durumdadır.

Grafik 3’te 28 Avrupa Birliği üyesi ülke ile Türkiye’nin 50-64 yaş grubu ve 65 yaş üzeri yaşlı nüfustaki yoksulluk oranlarına yer verilmiştir. Grafikten de görüleceği üzere Türkiye yaşlı nüfus yoksulluk oranı açısından 7. sırada olup birçok gelişmiş AB ülkesinden daha kötü durumdadır. Diğer taraftan 50-64 yaş grubu yoksulluk oranında ise çoğu gelişmiş AB ülkesine göre daha iyi durumda olup 19. sırada yer almaktadır.

Avrupa Birliği’nde genellikle emeklilik yaşının 65 civarında olması ve Türkiye’ye göre nüfusun daha yaşlı olmasından dolayı emeklilerin çoğunluğu 65 yaş üzerinde

bulunmaktadır. Türkiye’de ise Tablo 3’te de görüleceği üzere yaşlılık aylığı alan emeklilerin yaklaşık %60’ı 50-64 yaş grubundadır. Türkiye ve Avrupa Birliği’nde emeklilerin çoğunlukta olduğu yaş gruplarında yoksulluk oranlarının genel ortalamasının altında olması, emeklilik sistemlerinin yoksulluğu azaltmada önemli rol oynadığına işaret etmektedir. Bununla beraber Türkiye’de 50-64 yaş grubundaki emeklilerin genç yaşta emekli olmalarından dolayı çalışmaya bağlı gelirlerinin yoksulluğa etkisinin ayrıca analiz edilmesi gerekmektedir.

Grafik 3. 28 AB Üyesi Ülke ve Türkiye’de İleri Yaş Gruplarının Yoksulluk Oranları (%)

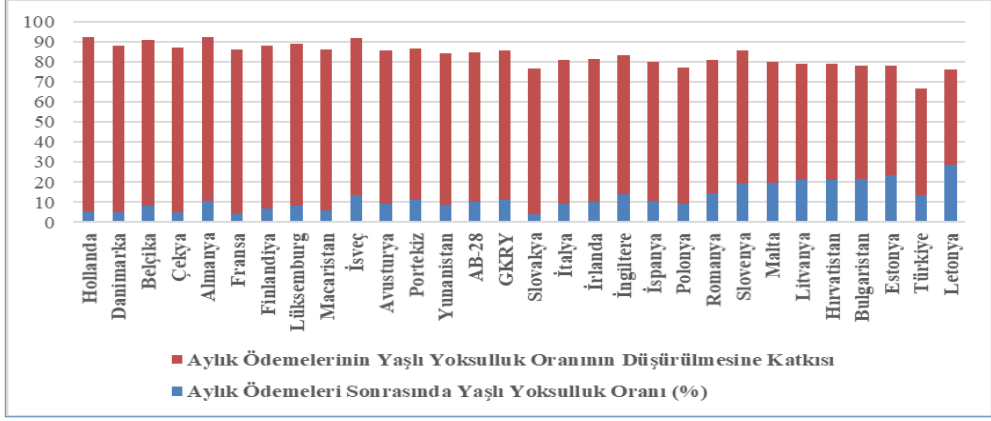
Kaynak: Eurostat (2019)

Not: Yoksulluk eşiği medyan eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirin %50’si alınmıştır.

Ayrıca Türkiye’de yaşlı nüfusta yoksulluk oranlarının birçok AB üyesi ülkeye göre daha yüksek düzeyde olması da emeklilik sistemlerinin bu yaş grubunu yeterince kapsayıp kapsamadığı ve 65 yaş aylığı gibi ödemelerin yeterli seviyede olup olmadığı tartışmalarını beraberinde getirmektedir.

Nitekim Grafik 4’te 28 Avrupa Birliği üyesi ülke ile Türkiye’de aylık ödemelerinin yoksulluk oranlarına etkisini içeren veriler yer almaktadır. Grafik incelendiğinde birçok Avrupa ülkesinde aylık ödemeleri olmaması durumunda yaşlı yoksulluk oranlarında çok ciddi oranda iyileşme olmaktadır. Örneğin Hollanda’da aylık ödemeleri sonrası yaşlı yoksulluk oranı %5,3 iken aylık ödemeleri olmaması durumunda bu oran %92,4’e yükselmektedir. Dolayısıyla Hollanda’da aylık ödemeleri yaşlı yoksulluğunu yaklaşık 87 % puan azaltmaktadır.

28 AB üyesi ülkenin 24’ünde aylıkların yaşlı yoksulluk oranını düşürmeye katkısı 60 % puanın üzerinde olup 28 AB üyesi ülke ortalaması 75 % puandır. Türkiye’de ise aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluk oranına katkısı 53 % puandır. Türkiye, aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluk oranının düşürülmesine en az katkı sağladığı ülkeler arasında yer almaktadır. Bu göstergede Türkiye’de emeklilik sistemlerinin yaşlı nüfus yoksulluğunu düşürmede bazı sorunlar yaşadığını göstermektedir.

Grafik 4. 28 AB Üyesi Ülke ve Türkiye’de Aylık Ödemelerinin Yaşlı Yoksulluğuna Katkısı (%)

Kaynak: Eurostat (2019)

Not: Eurostat istatistiklerinde hanehalklarına yapılan sosyal transfer öncesi yoksulluk oranlarına yer verilmektedir. Ayrıca, istatistiklerde aylık ödemelerinin sosyal transfere dâhil edilmesi ve dâhil edilmemesi durumundaki veriler de yer almaktadır. Grafikteki veriler aylık ödemelerinin sosyal transferlere dâhil edilmesi ya da edilmemesi durumundaki yaşlı yoksulluk oranları arasındaki farklar hesaplanarak bulunmuştur.

V- YÖNTEM

Gerek Avrupa Birliği gerekse Türkiye’de gelir bazlı görelî yoksulluk oranlarının hesabında ‘panel anket’ yöntemini esas alan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması kullanılmaktadır. Panel anket yönteminde iki ya da daha fazla sayıda örneklem kapsamına alınan son örnekleme birimlerine belirli sürelerle anket uygulanmaktadır. Araştırmada son örnekleme biriminin hanehalkları olduğu tabakalı, iki aşamalı ve küme örnekleme yöntemi kullanılmaktadır. 2017 yılı GYKA verileri Türkiye genelinde 22.869 hanehalkı ve 78.015 birey verisini içermektedir. Araştırma kapsamındaki gelir verileri 2016 yılına, diğer veriler ise 2017 yılına aittir (TÜİK, 2019c).

Bu çalışmada yaşlı ve emekli yoksulluğuna ilişkin analizlerde 2017 yılı GYKA ham verilerinden yararlanılmıştır. Bu veriler STATA programı kullanılarak TÜİK’in yoksulluk verilerini elde ederken kullandığı yatay kesit veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu çalışmada kamuoyuna açıklanan genel yoksulluk rakamlarıyla tutarlılığı sağlamak; aynı zamanda yaş, cinsiyet, çalışma, emeklilik durumu gibi daha alt kırılımlarda TÜİK ve Eurostat tarafından kullanılan görelî yoksulluk oranları tespit etmek açısından aynı yöntem kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle TÜİK tarafından kamuoyuna açıklanan genel yoksulluk verileri üretilmiş, çalışma sonuçları ile TÜİK’in açıkladığı verilerin tutarlılığı kontrol edilmiş ve açıklanan verilerle bu çalışmadaki analiz sonuçlarının birebir aynı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada emekli ve yaşlı yoksulluğu hesabında fert bazında yoksulluk verisi üretilmesi için hanehalkı geliri bireysel fert gelirine dönüştürülmüştür. Bu kapsamda TÜİK’in de kullandığı OECD eşdeğerlik ölççeği esas alınmıştır. Bu ölçekte hanehalkı sorumlusu için ‘1’ katsayısı, 14 yaş üzeri fertler için ‘0,5 katsayısı’, 14 yaş altı fertler için ‘0,3’ katsayısı kullanılmıştır (TÜİK, 2019c).

Çalışmada, ankette yer alan ferdin yaşı, cinsiyeti, hanehalkı sorumlusu, 2016 yılı net nakdi ücret, maaş, yevmiye geliri, 2016 yılı net aynî ücret, maaş, yevmiye geliri, 2016 yılı net nakdi müteşebbis geliri, 2016 yılı net aynî müteşebbis geliri, 2016 yılı emeklilik/yaşlılık/isteğe bağlı emeklilik geliri değeri, 2016 yılı dul/yetim maaşı değeri,

2016 yılı sakatlık, gazilik, malulen emeklilik geliri değeri, ferdin esas isteki durumu, toplam hanehalkı kullanılabilir geliri değişkenleri kullanılmıştır. Analiz sonuçları ankette yer alan ve örneklem kapsamındaki bireyin nüfus genelini yansıtmaya oranı olan fert için ağırlık katsayısı değişkeni kullanılarak tüm nüfusu kapsayacak şekilde genelleştirilmiştir.

Çalışma kapsamında yoksulluk eşiği olarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirinin medyan değerinin %50'si öngörülmüş ve TÜİK'in de yayımladığı gibi 2016 yılı için yoksulluk eşiği yıllık 7.944 TL olarak tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında aylık alanlar 4 kategoriye ayrılmıştır. Bunlardan ilki emekli aylığı alanlar olup kendi çalışmalarından dolayı emeklilik sistemlerinden aylık alanları içermektedir. İkinci grup dul yetim aylığı alanları kapsamaktadır. Üçüncü grup malul sakat aylığı alanlar olup primli veya primsiz sistemlerden malul/sakat kalmasından dolayı aylık bağlananları içermektedir. Dördüncü grup ise 65 yaş aylığı alanlar olup 65 yaşından büyük olup 2022 sayılı Kanun kapsamında aylık bağlanan bireyleri içermektedir.

GYKA'da emeklilik, yaşlılık ve isteğe bağlı emeklilik ödemeleri tek bir değişken altında yer almaktadır. Primsiz rejim kapsamında olup 2022 sayılı Kanun gereğince aylık alanların verileri de bu kapsamda yer almaktadır. Çalışmada, 65 yaş aylığı uygulamasının gerek sosyal sigorta sistemi dışında olması gerekse aylık miktarlarının düşük olması nedeniyle yaşlı ve emekli yoksulluğu analizlerinde emekli aylıklarından ayrıştırılması gerekmektedir. Bu nedenle, gelir verilerinin de 2016 yılı verisi olması nedeniyle 2016 yılı ek ödeme dâhil aylık miktarları ve verilerdeki kümelenme dikkate alınarak yıllık 2.600 TL ile 2.720 TL arasındaki tutara sahip olup 65 yaş üstünde olan, dul/yetim aylığı ile malul/sakatlık aylığı almayanların 65 yaş aylığı aldığı varsayılmıştır.

Yine GYKA'da sakatlık, gazilik ve malulen emeklilik ödemeleri tek bir değişken altında yer almakta olup bu değişken primli sistem kapsamındaki malullük aylığının yanı sıra primsiz sistem ve özel kanunlar gereği verilen sakatlık ve gazilik aylıklarının da içermektedir. Hem primli hem de primsiz sistemlerde bu kapsamda verilen aylıkların benzer seviyelerde olmasından dolayı bu veri ayrıştırılamamıştır. Bundan dolayı malul, sakat aylığı ile ilgili aşağıdaki analizlerde primli ve primsiz rejim beraber değerlendirilmiştir.

Tablo 6. Cinsiyet, Yaş, Aylık ve Çalışma Durumuna Göre Nüfusun Dağılımı (%)

	Kadın				Erkek				Toplam			
	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam
Sadece Çalışan	22,1	16,9	3,3	19,5	49,4	26,6	1,5	42,4	35,9	21,7	2,5	30,9
Emekli Aylığı	0,5	15,3	13,8	4,1	0,7	64,8	82,0	16,4	0,6	39,9	43,8	10,2
Dul Yetim Aylığı	1,5	13,5	38,5	6,9	0,2	0,1	0,3	0,2	0,9	6,9	21,7	3,5
Malul, Sakat Aylığı	0,5	1,0	0,7	0,6	1,0	1,5	2,6	1,2	0,8	1,3	1,5	0,9
65 Yaş Aylığı	-	-	10,2	1,0	-	-	8,9	0,7	-	-	9,6	0,8
Aylık Almayan ve Çalışmayan	44,2	53,2	33,5	44,5	16,8	6,9	4,8	14,4	30,3	30,2	20,9	29,5
0-14 Yaş	31,1	-	-	23,4	31,9	-	-	24,7	31,5	-	-	24,1
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

VI- BULGULAR

Türkiye’de 2017 yılı GYKA mikro verileri kullanılarak yapılan analiz sonuçlarına göre yaş grubu, cinsiyet, aylık ve çalışma durumuna göre nüfusun dağılımına Tablo 6’da yer verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde kadınların yaklaşık %45’inin herhangi bir aylığı ya da çalışması olmadığı görülmektedir. Yine 50-64 yaş grubuna bakıldığında kadınların yarıdan fazlasının herhangi bir aylığı olmadığı ve çalışma hayatı içinde yer almadığı, yaklaşık %17’sinin çalıştığı, genç yaşta emeklilik uygulamalarına rağmen sadece %15’inin yaşlılık aylığı aldığı, %14’ünün ise dul yetim aylığı aldığı görülmektedir. 65 yaş üstü nüfusa bakıldığında yine kadınların üçte birinin aylık almadığı ve çalışmadığı, emekli aylığı alanların oranının sınırlı olduğu, bu grupta dul yetim aylığı alanların çoğunluğu oluşturduğu dikkati çekmektedir. Yine bu yaş grubunda kadınların yaklaşık %10’u 65 yaş aylığı almaktadır.

Daha öncede belirtildiği üzere kadınların büyük bir çoğunluğunun geçmiş yıllarda sigorta kapsamında olmaması, emekli aylığı alan kadın nüfusunun ilgili yaş grubu kadın nüfusu içindeki oranını sınırlamaktadır. Tablo 6’da yer alan veriler, Türkiye’de kadınların çoğunlukla bağımlı nüfusu oluşturduğunu, dul yetim aylığı alan kadınların da kendi çalışmalarından dolayı aylık alan kadınların üzerinde olduğunu göstermektedir.

Yaş gruplarına göre erkek nüfusun dağılımına bakıldığında 50-64 yaş grubunda erkeklerin yaklaşık üçte ikisinin kendi çalışmasından kaynaklı emekli aylığı aldığı, %26’sının çalıştığı görülmektedir. 65 yaş üstü nüfusta ise nüfusun %80’den fazlasının emekli aylığı aldığı, %10’a yakın bir kısmın 65 yaş aylığı aldığı görülmektedir.

Kadınlardan farklı olarak erkeklerde emekli aylığı alan grubun nüfus içindeki oranlarının gayet yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Yurt dışı borçlanma uygulaması, ikili sosyal güvenlik sözleşmeleri, yapılandırma ve borçlanma uygulamaları, kamu emeklilik sistemi dışında farklı emeklilik rejimlerinden emekli aylığı alanlar, düşük prim ödeme ve çalışma hayatına sahip olanlara yönelik emeklilik uygulamalarının emekli olan erkek nüfusun yaş grubu nüfusu içindeki oranının artmasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Yaş grubu, cinsiyet, aylık ve çalışma durumuna göre yoksulluk oranlarının yer aldığı Tablo 7 incelendiğinde cinsiyet bazında yoksulluk oranlarının birbirine yakın olduğu, yaş grubu bazında en düşük yoksulluk oranlarının ise 50-64 yaş grubunda olduğu görülmektedir. 0-49 yaş grubunda yoksulluk oranlarının yüksekliğinde ise çocuk yoksulluğu ile çalışma hayatı dışında olanların yoksulluğu etkili olmaktadır.

Analiz sonuçlarına göre emekli aylığı alanlarda yoksulluk oranları çok düşük seviyede olup (%1-2), dul ve yetim aylığı alan kadınlarda yoksulluk oranları düşük olmakla beraber emekli aylığı alanlara göre daha yüksek seviyededir. Diğer taraftan malul, sakat aylığı alanlarda yoksulluk oranları yüksek seviyelere çıkarken 65 yaş aylığı alanlarda yoksulluk oranları hem kadın hem de erkeklerde %50’lerin üzerine çıkmaktadır. Malul ve sakatlarda yoksulluk oranlarının artışında bu kişilerin aylık dışı gelirlerinin düşük olması etkili olmaktadır.

Tüm aylık alanlar beraber değerlendirildiğinde emekli yoksulluk oranı, kadınlarda (%8,4) erkeklere (%5,3) göre daha yüksektir. Yoksulluk riski daha yüksek olan dul yetim aylığı alanlar ile 65 yaş aylığı alanların kadınlarda daha yaygın olması, aylık alan kadınlarda yoksulluk oranının yükselmesinde etkili olmaktadır.

Tablo 7. Cinsiyet, Yaş, Aylık ve Çalışma Durumuna Göre Yoksulluk Oranları (%)

	Kadın				Erkek				Toplam			
	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam
Sadece Çalışan	6,5	7,7	8,4	6,7	9,2	11,2	31,7	9,5	8,4	9,8	14,4	8,6
Emekli Aylığı	0,0	0,2	2,8	1,0	5,2	1,6	2,0	1,9	3,0	1,3	2,1	1,7
Dul Yetim Aylığı	5,2	5,6	6,5	6,0	0,7	0,0	0,0	0,6	4,7	5,6	6,5	5,9
Malul, Sakat Aylığı	20,1	20,6	18,2	20,0	24,1	25,6	27,9	25,0	22,7	23,5	25,3	23,3
65 Yaş Aylığı	0,0	0,0	48,4	48,4	0,0	0,0	55,7	55,7	0,0	0,0	51,4	51,4
Aylık Almayan ve Çalışmayan	16,4	8,6	8,9	14,4	19,4	33,3	22,4	20,5	17,2	11,4	10,2	15,9
0-14 Yaş	21,4	-	-	21,4	21,1	-	-	21,1	21,2	-	-	21,2
Toplam	15,5	6,9	11,2	13,8	14,8	6,7	8,8	13,2	15,2	6,8	10,2	13,5
Tüm Aylık Alanlar	7,1	3,3	12,6	8,4	14,4	2,2	7,8	5,3	10,3	2,5	10,0	6,5

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

50-64 yaş grubunda aylık alanların yoksulluk oranı %2,5 civarındadır. Bu yaş grubunda aylık alanlar içinde emekli aylığı alanların çoğunlukta olması ve emekli aylığı alanların yoksulluk oranının düşük olması aylık alanlar içinde genel yoksulluk oranının düşüklüğüne katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan 65 yaş üzeri grupta aylık alanların yoksulluk oranı %10'a yükselmekte olup yaşlı yoksulluk oranı ile hemen hemen aynı seviyedir. 65 yaş üzeri grupta hem yaşlı yoksulluk oranlarının hem de emekli yoksulluk oranlarının yükselmesinde 65 yaş aylığı alanların bu yaş grubunun yaklaşık %10'unu oluşturması ve 65 yaş aylığı alanların çok yüksek yoksulluk oranına sahip olması etkili olmaktadır.

Araştırmadaki gelir verileri 2016 yılını içerdiğinden 65 yaş aylığı miktarlarının 2016 yılı seviyesine bakıldığında; ek ödeme dâhil ortalama 65 yaş aylığı 223 TL civarında olup net asgari ücretin %17'sine tekabül etmektedir. 65 yaş aylığının çok düşük olması bu grupta yoksulluk oranlarının çok yüksek seviyede olmasını beraberinde getirmektedir. Bu veriler primsiz rejimin en önemli ve en yaygın uygulaması olan 65 yaş aylığı uygulamasının kapsama giren kişilere yeterli sosyal koruma sağlamadığına işaret etmektedir.

Türkiye'de yoksulların dağılımına bakıldığında çocuklar ile aylık almayan ve çalışmayanların en büyük kesimi oluşturduğu görülmektedir. Erkeklerde çalışan ve emekli aylığı alanların yoksulluk oranı genel ortalamanın altında olmakla beraber bu kesimlerin yaygınlığından dolayı çalışan yoksulların ve emekli aylığı alan yoksulların ilgili yaş grubu yoksullar içindeki oranı da yüksek seviyede bulunmaktadır (Tablo 8).

Kadınlarda ise özellikle dul yetim aylığı alan yoksulların sayısının ilgili yaş grubu yoksullar içindeki oranının yüksekliği dikkati çekerken kadın ve erkeklerde 65 yaş aylığı alan yoksullar 65 yaş üstü toplam yoksulların neredeyse yarısını oluşturmaktadır.

Tablo 8. Yoksulların Yaş Grubu, Aylık ve Çalışma Durumuna Göre Dağılımı (%)

	Kadın				Erkek				Toplam			
	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam
Sadece Çalışan	9,3	18,8	2,5	9,5	30,7	44,3	5,3	30,5	19,9	31,3	3,6	19,7
Emekli Aylığı	0,0	0,4	3,4	0,3	0,3	15,7	18,6	2,4	0,1	7,9	9,2	1,3
Dul Yetim Aylığı	0,5	11,0	22,4	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	5,6	13,8	1,5
Malul, Sakat Aylığı	0,7	3,1	1,2	0,9	1,6	5,6	8,1	2,2	1,1	4,3	3,8	1,6
65 Yaş Aylığı	-	-	44,0	3,4	-	-	55,8	2,8	-	-	48,5	3,1
Aylık Almayan ve Çalışmayan	46,7	66,7	26,5	46,6	22,0	34,4	12,3	22,4	34,4	50,9	21,0	34,8
0-14 Yaş	42,8	-	-	36,2	45,4	-	-	39,7	44,1	-	-	37,9
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

65 yaş üstü nüfusta yoksul kadınların yaklaşık dörtte birinin, toplam yoksul nüfusun ise yaklaşık beşte birinin herhangi bir aylığı ya da çalışması olmadığı görülmektedir. 65 yaş aylığına hak kazanabilmek için fert başına kişi başı aylık gelir tutarının net asgari ücretin üçte birinden düşük olması gerekmekte olup bu tutar 2016 yılı itibarıyla 390 TL’dir. Bu çalışmadaki yoksulluk eşiği 2016 yılı için yıllık 7.944 TL olup aylık 662 TL’ye denk gelmektedir. Kanunda 65 yaş aylığına hak kazanma için belirlenmiş eşiğin bu çalışmada kullanılan yoksulluk eşiğinin yaklaşık %60’ı olduğu dikkate alındığında çalışma kapsamında yoksul olarak tanımlananların önemli bir kısmının yasal olarak 65 yaş aylığına hak kazanamadığı görülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre emekli aylığı alanların yoksulluk oranlarının düşük seviyede olduğu görülmektedir. Kuşkusuz yoksulluk durumuna etki eden unsurlardan birisi de kişilerin aylık gelirleri dışında diğer gelir unsurlarına sahip olup olmadıklarıdır. Bu gelirlerin başında da çalışmadan kaynaklı ücret/müteşebbis gelirleri gelmektedir.

Tablo 9. Aylık Alanların Çalışma Durumu (%)

	Kadın				Erkek				Toplam			
	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam	0-49	50-64	65+	Toplam
Emekli Aylığı	22,6	13,1	3,5	11,0	58,2	45,9	16,8	35,4	43,2	39,6	14,5	30,6
Dul Yetim Aylığı	22,4	11,1	2,5	8,2	24,1	55,6	10,7	23,0	22,6	11,5	2,7	8,7
Malul Sakat Aylığı	2,8	4,9	0,0	3,0	18,7	26,0	4,9	17,8	13,3	17,5	3,5	12,7
65 Yaş Aylığı	-	-	4,4	4,4	-	-	12,5	12,5	-	-	7,7	7,7
Tüm Aylık	18,6	12,0	2,9	8,6	34,2	45,5	16,1	33,4	25,3	35,0	10,0	23,4

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 9’da kamu emeklilik sistemlerinden aylık alanların yaş ve cinsiyete göre çalışma durumlarına yer verilmiştir. Tablo 9 incelendiğinde kamu emeklilik sisteminden aylık alanların yaklaşık dörtte birinin halen çalışma hayatı içinde olduğu görülmektedir. Özellikle erkeklerde 50-64 yaş arası grubun neredeyse yarısı çalışmaktadır. 65 yaş üstü erkek nüfusun ise yaklaşık %16’sı çalışma hayatı içinde yer almaktadır. Kadınlarda ise çalışan emekli oranları düşük seviyede olup 50-64 yaş grubunun sadece %12’si çalışma hayatı içinde yer almaktadır.

Özellikle erkeklerde emekli olanların önemli bir kısmı çalışmakla beraber çalışmadan kaynaklı gelirlerin yoksulluk üzerindeki etkisini ölçmek için bu gelirler hariç tutulduğundaki yoksulluk oranındaki artışın analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 10’da emeklilik sistemi kapsamında aylık alanların aylık almaması veya çalışmaması durumunda hem buldukları grupta hem de yaşlı nüfusta yoksulluk oranlarının ne şekilde değişeceğine ilişkin analizlere yer verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde aylık alanların çalışmaması halinde aylık alanlardaki yoksulluk oranının %6,5’ten %9,8’e çıkacağı görülmektedir. Görüldüğü üzere çalışma gelirleri dışarıda bırakıldığında aylık alanlar içinde yoksulluk oranında 3 puanlık bir artış olmaktadır. Diğer taraftan çalışma gelirleri dışarıda bırakıldığında yaşlı yoksulluk oranı ise yaklaşık 2 puanlık artışla %10,2’den %12,3’e yükselmektedir.

Çalışma gelirlerinin yoksulluğa etkisi aylık gruplarına göre değerlendirildiğinde çalışma gelirlerinin yoksulluk azaltıcı etkisinin en fazla 65 yaş aylığı alan grupta olduğu, en az ise dul yetim aylığı alan grupta olduğu görülmektedir. 65 yaş aylığı alanların çalışma oranlarının düşük olmasına rağmen çalışma gelirlerinin yoksulluğu azaltıcı etkisinin yüksek olmasında bu gruptaki yoksulluk oranlarının hâlihazırda çok yüksek olması etkili olmaktadır. Dolayısıyla bu grup açısından aylık dışı gelirlerdeki değişimler yoksulluk oranına daha fazla etki etmektedir.

Tablo 10. *Aylık Ödemelerinin Olmadığı veya Aylık Alanların Çalışmadığı Durumda Yoksulluk Oranları (%)*

Yoksulluk Oranları	Mevcut Durum		Aylık Ödemeleri Hariç		Aylık Alanların Çalışmaması		
	%	Grup İçi	Yaşlı Nüfus	Grup İçi	Yaşlı Nüfus	Grup İçi	Yaşlı Nüfus
Emekli Aylığı		1,7	10,2	41,6	43,7	5,1	11,5
Dul Yetim Aylığı Alan		5,4	10,2	48,6	21,8	6,7	10,2
Malul, Sakat Aylığı Alan		22,0	10,2	41,6	11,0	25,2	10,2
65 Yaş Aylığı Alan		51,4	10,2	67,2	11,7	58,3	10,8
Tüm Aylıklar		6,5	10,2	49,3	60,0	9,8	12,3

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tablo 10’da aylık ödemeleri olmaması durumunda tüm aylık alanlarda yoksulluk oranının 43 puan artarak %6,5’ten %49,3’e yükseldiği, yaşlı yoksulluk oranının ise 50 puan artarak %10,2’den %60’a ulaştığı dikkati çekmektedir. Görüldüğü üzere aylık

ödemelerinin hem aylık alanlar hem de yaşlı nüfus açısından önemli boyutlarda yoksulluğu azaltıcı etkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 10’da görüldüğü üzere Türkiye’de aylık ödemelerinin aylık alanlar içinde yoksulluk oranının azaltıcı etkisi özellikle emekli aylığı alanlar ve dul yetim aylığı alanlarda önemli boyutlara ulaşmaktadır. Malul, sakat aylığı alanlar ile 65 yaş aylığı alanlarda da ödemelerin yoksulluğu azaltmada önemli katkısı olmakla beraber aylık miktarlarının daha düşük seviyede olması, bu grupta aylık ödemelerin yoksulluğu düşürmeye katkısını daha sınırlı tutmaktadır.

Türkiye’de emeklilik sistemlerinden malul/sakat aylığı ve 65 yaş aylığı alanlar dışında özellikle aylık alanların yoksulluk oranlarının düşük olduğu dikkate alındığında tüm bu grupların gelir dağılımı içindeki durumlarının da analiz edilmesinde yarar bulunmaktadır. 2017 yılı GYKA verileri kullanılarak eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert gelirine göre sıralı %20’lik gruplar ve gelir türlerine göre yıllık fert gelirlerinin dağılımını içeren Tablo 11 incelendiğinde Türkiye’de en düşük %20’lik gelir grubu toplam gelirin %5,1’ini alırken en yüksek gelir grubu gelirin %50,9’unu almaktadır.

Türkiye’deki emekli aylığı ödemelerinin %2,4’ünü en düşük grup alırken yaklaşık %40’ını en yüksek grup almaktadır. Türkiye’de emekli aylığı ödemelerinin yaklaşık üçte ikisinin gelir seviyesi görece olarak iyi durumda olan 4. ve 5. grupta bulunduğunu göstermektedir. Dul yetim aylığı alanların gelir durumunun görece olarak iyi durumda olduğu, bu aylık ödemelerinin yarıdan fazlasının 4. ve 5. gelir grubunda olanlara yapıldığı görülmektedir.

Tablo 11. Gelir Dilimlerine Göre Gelirlerin Dağılımı (%)

Yüzde	Dilime Göre Gelirden Alınan Pay					
	1. Dilim	2. Dilim	3. Dilim	4. Dilim	5. Dilim	Toplam
Ücret	5,4	9,8	13,7	21,6	49,5	100
Müteşebbis Geliri	4,5	7,5	10,6	14,8	62,4	100
Emekli Aylığı	2,4	10,8	19,3	27,9	39,5	100
Dul Yetim Aylığı	5,4	15,3	27,9	26,2	25,2	100
Malul Sakat Aylığı	24,2	19,2	24,9	19,2	12,5	100
65 Yaş Aylığı	64,2	21,9	7,3	4,5	2,1	100
Diğer Gelir	6,7	7,2	9,9	16,1	60,1	100
Toplam Gelir	5,1	9,5	13,9	20,6	50,9	100

Kaynak: TÜİK, GYKA mikro verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Diğer taraftan malul/sakat aylığı ödemelerinde düşük gelir dilimlerinde daha fazla yoğunlaşma olduğu görülürken 65 yaş aylığı alanların yaklaşık üçte ikisinin en düşük gelir diliminde yer aldığı dikkati çekmektedir.

SONUÇ

Türk emeklilik sistemleri ile dünya genelindeki emeklilik sistemleri karşılaştırıldığında Türkiye’de zorunlu mesleki emeklilik uygulaması dışında diğer emeklilik sistemlerinin olduğu görülmektedir. Bununla beraber emeklilik sistemleri içindeki en yaygın emeklilik sistemi prim esasına dayanan kamu sosyal sigorta sistemidir. Türkiye’de aktif sigortalıların çalışabilir nüfus içindeki oranı özellikle gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Türkiye’de özellikle kadınların işgücüne katılımının düşüklüğü, işsizlik oranlarının yüksekliği, kayıt dışı istihdamın yaygınlığı gibi unsurlar prim ödeyen kişi sayısını sınırlandırmakta, dolayısıyla ilerleyen dönemde bu kişilerin emeklilik sistemlerinden yararlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada kadınların istihdamını kolaylaştıracak ve teşvik edecek düzenlemelere gidilmesi, yine emeklilik kapsamını artırmak üzere dar gelirli ve/veya standart dışı çalışan kesimlere yönelik özel sigorta uygulamaları gibi yeni uygulamaların hayata geçirilmesi, kayıt dışı istihdamla mücadele edilmesi gerekli görünmektedir.

Araştırma sonuçları Türkiye’de özellikle emekli aylığı ve dul/yetim aylığı alanlarda görece yoksulluk oranlarının çok düşük düzeylerde olduğunu göstermektedir. Gerek geçmişte bağlanan aylıklar için aylık bağlama oranlarının yüksekliği gerekse 2002-2018 döneminde emekli aylıklarına yapılan reel artışlar, yoksulluk oranlarının düşük seviyede olmasını sağlarken önemli oranlarda çalışan emeklinin bulunması da yoksulluk oranlarının düşüklüğüne katkı sağlamaktadır. Bununla beraber emeklilik reformlarında mali sürdürülebilirliğin esas alınmasından dolayı gelecek yıllarda emekli olacak bireylerin yoksulluk riski ile karşılaşmaması açısından sigortalıların uzun süre çalışmasının teşvik edilmesi ve düşük kazanç bildirimini önlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, emeklilere ilave gelir sağlaması açısından bireysel emeklilik sisteminin yaygınlaştırılması ve zorunlu tamamlayıcı mesleki emeklilik uygulamalarının başlatılması gerekmektedir.

Emeklilik sisteminde malul/sakat aylığı ve 65 yaş aylığı alanlarda yoksulluk oranlarının yüksekliği dikkat çekicidir. Özellikle 65 yaş aylığı alanlardaki yüksek yoksulluk oranları primsiz emeklilik rejiminin yeterli sosyal koruma sağlamadığına işaret etmektedir. Bununla beraber çalışmada kullanılan gelir verileri 2016 yılını içerdiğinden ve 65 yaş aylığına 2018 yılında önemli oranlarda artış yapıldığından 65 yaş aylığı alanların yoksulluk oranlarında gerileme olacağı düşünülmektedir. İlerleyen dönemde Türkiye’de primli sisteme yönelik kapsam sorunlarının devam etmesi durumunda primsiz sistem üzerindeki yükün artacağı, primsiz sistem kapsamındaki aylıkların da düşük kalması durumunda bu kapsama girenlerin yoksulluk riskli ile karşılaşabileceği düşünülmektedir.

Türkiye’de yaşlı yoksulluğunun emekli yoksulluğu kadar düşük olmamasında emeklilik sistemlerinin yaşlı nüfusu kapsama oranının (%77) düşük olması ve yaşlı nüfusun %10’unun yararlandığı 65 yaş aylığı alanlarda yoksulluk oranının %50’nin üzerinde olması etkilidir. Bu durum, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de aylık ödemelerinin yaşlı yoksulluğunu daha düşük oranda azaltmasına neden olmaktadır.

Araştırma sonuçları, mevcut durumda özellikle emekli aylığı ile dul ve yetim aylığı gelirlerinin önemli bir kısmının gelir sıralamasının üst kısmında yer alan 4. ve 5. gelir diliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, emekli aylıklarına yapılan ilave artışlardan bu grupların daha fazla yararlanacağını ve gelir dağılımında istenilen iyileşmenin sağlanamayacağını göstermektedir. Çalışma sonuçları belli bir maliyet kısıtı altında emekliler açısından yoksulluk riskinin azaltılması ve gelir dağılımının iyileştirilmesinin hedeflenmesi durumunda aylıklara ilave genel artışlardan ziyade belli gelir eşiği altında bulunanlara yönelik ilave artışların verilmesi gibi uygulamaların daha etkin olacağını ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Alper, Y., Arıcı, K., Özsuca, Ş.T., Aydın, U. ve Gökbayrak, Ş. (2015). *Tamamlayıcı Emeklilikte Bir Başarı Öyküsü*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.
- Avrupa Komisyonu (2015). *The 2015 Pension Adequacy Report: Current and Future Income Adequacy in old Age in the EU*. Vol. I. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. Social Protection Committee. Publication Office of the European Union. Luxembourg.
- Barr, N. and Diamond P. (2006). *The Economics of Pensions*. Oxford Review of Economic Policy. Vol. 22 No. 1.
- BM (2015). *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. 21 Ekim 2015. A/RES/70/1. [https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf]. (Erişim: 17.09.2019).
- BM, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017a). *World Population Prospects: The 2017 Revision*, DVD Edition.
- BM, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2017b). *World Population Ageing 2017 – Highlights*. (ST/ESA/SER.A/397).
- BM Kalkınma Programı (2018). *Human Development Reports, the 2018 Global Multidimensional Poverty Index (MPI)*. [http://hdr.undp.org/en/2018-MPI]. (Erişim: 16.09.2019).
- DPT (1995). *Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- DPT (2001). *Sosyal Güvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Dünya Bankası (2018). *Poverty and Shared Prosperity 2018: Piecing Together the Poverty Puzzle*. Washington, DC: World Bank. License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO.
- Emeklilik Gözetim Merkezi (2019). *Bireysel Emeklilik Sistemi İstatistikleri*. [http://web2.egm.org.tr/webegm2/chart/besgost/erge/wg_sirketview_tablolu.asp?raportip=10]. (Erişim: 17.09.2019).
- Eurostat (2019). *Eurostat İstatistikleri. Gelir ve Yaşam Koşulları Veritabanı*. [https://ec.europa.eu/eurostat/web/income-and-living-conditions/data/database]. (Erişim: 16.09.2019).
- Gökbayrak, Ş. (2010). *Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Dönüşümü. Çalışma ve Toplum*. 2010/2. 141-162.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2018). *2019 Yılı Bütçe Gerekçesi*. Ankara. [https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/04/11294butce-gerekcesi-2019pdf.pdf]. (Erişim: 16.09.2019).
- Holzmann, R. ve Hinz, R. (2005). *Old Age Income Support in the 21st Century: An International Perspective on Pension Systems and Reform*. The World Bank. Washington D.C.
- ILO (2010). *World Social Security Report 2010/11: Providing Coverage in the Time of Crisis and Beyond*. Geneva.
- ILO (2017). *World Social Protection Report 2017–19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*. International Labour Office – Geneva.
- Kuruca, M. ve Özdamar, M. (2013). *Tüm Yönleriyle Emeklilik*. Yaklaşım Yayınları.
- OECD (2013). *Pensions at a Glance 2013: Retirement-Income Systems in OECD Countries*. OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2013-en.
- OECD (2015). *Pensions at a Glance 2015: OECD and G20 Indicators*. OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2015-en.

OECD (2017a). *Preventing Ageing Unequally*. OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264279087-en>.

OECD (2017b). *Pensions at a Glance 2017: OECD and G20 Indicators*. OECD Publishing, Paris. http://dx.doi.org/10.1787/pension_glance-2017-en.

OECD (2019a). *Social Expenditure Update 2019*. [<http://www.oecd.org/els/soc/OECD2019-Social-Expenditure-Update.pdf>]. (Erişim: 18.09.2019).

OECD (2019b). OECD Veritabanı. [<https://stats.oecd.org/>]. (Erişim: 16.09.2019).

Orenstein, M. (2003). *Mapping the Diffusion of Pension Innovation*, in R. Holzmann, M. Orenstein and M. Rutkowski (eds) *Pension Reform in Europe: Process and Progress*. pp. 171-193. Washington. DC: The World Bank.

SGK (2019). SGK İstatistikleri. [<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik>]. (Erişim: 16.09.2019).

Tokol, A. ve Alper, Y. (2013). *Sosyal Politika*. 4. Baskı. Dora Yayınları.

TÜİK (2018). Nüfus Projeksiyonları 2018-2080. [<http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>]. (Erişim: 16.09.2019).

TÜİK (2019a). Yoksulluk İstatistikleri. [http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013]. (Erişim: 16.09.2019).

TÜİK (2019b). İşgücü İstatistikleri. [http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007]. (Erişim: 16.09.2019).

TÜİK (2019c). Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri Metaverisi. [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011]. (Erişim: 17.09.2019).